

PEDAGOGI ROMÂNI CONTIMPORANI

DE

Dr. HEINZ BRANDSCH

DR. ONISIFOR GHIBU

BCU Cluj / Central University Library Cluj
TRADUCERE DIN LIMBA GERMANA

DE

V. BENEŞ

C L U J

„ARDEALUL“ INSTITUTUL DE ARTE GRAFICE

1 9 3 8

PEDAGOGI ROMÂNI CONTIMPORANI

DE

Dr. HEINZ BRANDSCH

159
DR. ONISIFOR GHIBU

BCU Cluj / Central University Library Cluj
TRADUCERE DIN LIMBA GERMANA

DE

V. BENEȘ

BCU Cluj-Napoca

RBCFG201501446

C L U J

„ARDEALUL“ INSTITUTUL DE ARTE GRAFICE

1 9 3 8

DR. ONISIFOR GHIBU.

La G. G. Antonescu am aflat seminătate filozofică și literaritate estetică: la dânsul deabea am întâlnit câte un cuvânt tare contra vreunui adversar. Dar, oare are, peste tot, Antonescu vre-un adversar?

La Ghibu însă, tună și fulgeră de la început și până la sfârșit. Peste tot se simte aici și se observă, cum se duce o luptă nu numai în contra ideilor, ci și contra a popoare și oameni, cu o pasiune și o plăcere de luptă cum rare ori se mai află în cercul pedagogilor. Și săgețile sale nimeresc, căci nu un arc copilăresc îi servește ca armă, ci material științific greu: cifre, date, documente și dovezi.

Și, Ghibu știe să descopere întotdeauna locurile slab apărute ale adversarilor și să-și îndrepte într'acolo săgețile, cu o înspăimântătoare siguranță. În două vorbe: Ghibu e un luptător propriuzis, poate cel mai tipic reprezentant al pedagogiei mi-

litante românești. Acest caracter al lui a fost determinat atât de dispozițiile lui înăscute, cât și de excepționalele împrejurări în care a trebuit să activeze. În opera sa vibrează viața. Astfel, lucrările sale se caracterizează mai puțin printr'o obiectivitate lămurită, decât printr'o efervescentă actualitate. Însăși operele sale istorice nu apar ca impuse de un imbold veridic desinteresat și fără scop, ci dintr'o arzătoare cerință a prezentului: ele sunt pline de putere subiectivă, fără să fie însă neștiințifice. Cine caută să meargă alături cu Ghibu, este frământat încoace și încolo, este mai ales animat spre contradicere, trebuie însă, dacă se pune pe punctul său de vedere — și acesta este cel național românesc — să-i subscrie la toate chestiunile esențiale. De aceea, cu Ghibu nu putem încheia cu câteva date scurte biografice, ci trebuie să-i descriem dezvoltarea ceva mai pe larg.

Vieța sa. Onisifor Ghibu s'a născut la 31 Maiu 1883 în Săliște, lângă Sibiu, ca cel de-al 6-lea copil al unei familii de meseriași. Primele clase primare le urmează în satul său natal, iar un an într'o școală

catolică germano-maghiară din Sibiu. Studiile liceale le-a început la o școală de stat în Sibiu, pentru a le termina la liceul „Andrei Șaguna” din Brașov. După absolvirea Seminarului teologic din Sibiu, Ghibu își începe studiile universitare, care-l duc în București, Budapesta, Strassburg și, în sfârșit, la Jena, unde ajunge elevul profesorului Rein, la care-și ia doctoratul în filozofie — specialitatea principală: pedagogia — cu teza „Der moderne Utraquismus oder die Zweisprachigkeit in der Volksschule”. Tânărul învățat, întors dela studii, a cărui deosebită capacitate s'a arătat deja din anii studenției, este numit inspector al învățământului primar în arhiepiscopia ortodoxă a Sibiului, în care post desfășoară o activitate extrem de productivă și de antrenantă, mai ales pe cale publicistică. Această activitate îi atrage prigonirea din partea autorităților maghiare, din care cauză se vede nevoit, în Noemvrie 1914, să treacă în Vechiul Regat român. Din 1911 până în 1912 Ghibu a fost, în acelaș timp și profesor de pedagogie la Seminarul din Sibiu. În București activitatea lui Ghibu s'a manifestat mai ales pe cale publicistică: el dă

la lumină în acest timp o întreagă serie de lucrări. Tot în acest timp, el vizitează și o întreagă serie de școli și astfel și-a aprofundat cunoștințele sale și în privința instrucției publice de acolo. Din 1917 până în 1918 ia parte în mod hotărâtor la opera de deșteptare națională în Basarabia. Aici organizează și conduce el cursurile de pregătire a învățătorilor români, cu care reușește să deschidă, încă din 1917, primele 800 de școli primare românești: aici prelucrează el programe analitice, introduce limba română în școlile / (secundare, Librăria) înființează prima revistă românească de pedagogie, introduce în școală și în literatură alfabetul latin, pune bazele primei tipografii și librării românești, deschide cea dintâiu Universitate populară românească și creează primul cotidian românesc, ș. a. Ghibu a trecut și dincolo de Nistru, spre a pune și acolo bazele educației și instrucției românești. De aceea, nu este nici o mirare că revista „*Gând Românesc*” din Cluj, îi aduce, cu ocazia împlinirii a 50 de ani a lui Ghibu, un articol semnat de Ion Moga, care poartă titlul: „*Un luptător: Onisifor Ghibu*”, în care se elogiază mai ales activita-

tea sa de deșteptător național din Basarabia. După 1 Decembrie 1918 Ghibu revine în Ardeal, unde este numit, în cadrele Consiliului Dirigent, Secretar de Stat al Departamentului pentru Instrucție Publică. În această calitate a organizat el aici, instrucția publică românească de toate gradele. La 1 Octombrie 1919, Ghibu este numit profesor de pedagogie la Universitatea din Cluj, în care post se află și astăzi. Ghibu este tată a patru copii.

Fiață de activitatea culturală și națională a lui Ghibu, deschizătoare de drumuri tocmai în anii decisivi, nu este de mirare că poporul român, cu ocazia împlinirii celor 50 de ani, a găsit prilejul să-și exprime mulțumirea sa prin studii elogioase. S'au adus de către revista „Satul și Școala“ cât și printr'un extras intitulat: „Omagiu profesorului Onisifor Ghibu, studii semnate de prof. I. Lupaș, D. Lăpădatu și alții.

Lucrările sale: *I. Opere pedagogice și de istorie a învățământului: O călătorie în Alsacia-Lorena. Țara și școlile ei. București 1909 (Göbl). Der moderne Utraquismus oder die Zweisprachigkeit in der Volk-*

schule (Nr. 414 din „Pädagogisches Magazin“). Langensalza, 1910, (Beyer u. Söhne). Câteva probleme ale școalei românești din Ardeal. Iași 1910. (Dacia). Despre educație, Sibiu 1910 (Tip. Arh.). Pentru școala românească din Ardeal, Vălenii de Munte 1910. Catalogul cărților pedagogice românești al Librăriei arhidiecezane. Sibiu 1910 (Tip. Arh.). Cercetări privitoare la situația învățământului nostru primar și la educația populară, Sibiu 1910 (Tip. Arh.). N. Iorga ca educator, Sibiu 1911. Învățătorimea română din Sălaj, Sibiu 1912 (Krafft). Școala românească din Ungaria, Sibiu 1912 (Krafft). Starea învățământului în comitatul Hunedoarei. Arad 1913 (Concordia). Anuar pedagogic 1913. Sibiu 1913 (Tip. Arh.). Chestiunea manualelor în școlile noastre secundare. Sibiu 1913 (Tip. Arh.). Chestiunea concentrării profesorilor români sub scutul „Asociațiunii“, Sibiu 1913 (Tip. Arh.). Cum s'ar putea asigura viitorul școalei românești din Ardeal. Arad 1913 (Nichin). Câteva circulări și instrucții date de consistoriul arhidiecezei ortodoxe române din Transilvania în anii 1910—1912. Sibiu 1913. (Tip. Arh.). Az erdélyi fögyházmegyei

gör. kel. román tanitói értekezletek véleményei a magyar nyelvtanítás tárgyában. Sibiu 1914 (Tip. Arh.), Conferințele învățătorilor dela școalele greco-orientale române. Sibiu Arh.), Școala românească din Transilvania 1913 și 1914, două broșuri (Tip. Arh.), Școala românească din Transilvania și Ungaria. Desvoltarea ei istorică și situația ei actuală. București, 1915 (Göbl). Vieța și organizația bisericească și școlară din Transilvania și Ungaria. București, 1915 (Stroilă). Pentru protecțiunea copiilor. Ce s'a făcut în privința aceasta în Transilvania. București, 1916. (Sfetea). Școala românească din Pesta. București 1916 (Sfetea). Școalele germane din România. O primejdie națională. București 1916 (Sfetea). Invățământul în Budapesta. București 1916 (Göbl). Din istoria literaturii didactice românești. I. Bucoavnele. II. Abecedarele din Transilvania. III. Cărțile de cetire din Transilvania. București 1916 (Socec). Cea dintâi statistică a învățământului din România întregită. Cluj, 1925. (Societatea de mâine). Portrete pedagogice. București 1927 (Biblioteca pentru toți). Despre G. Lombardo-Radice și despre legăturile pedagogiei ro-

mânești cu pedagogia italiană. Cluj, 1932 (Ardealul).

II. *Scrieri referitoare la Universitatea din Cluj*: Universitatea din Cluj și institutele ei de educație. Cluj 1922 (Ardealul). Universitatea românească a Daciei Superioare. Cluj 1924 (Viața). Universitatea Daciei Superioare. București 1929. (Cultura națională). In jurul preluării Universității din Cluj. București 1931 (Bucovina). Universitatea Daciei Superioare și problema Statului rom. cat. ardelean Cluj, 1931 (Ardealul).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

III. *Scrieri bisericești și politice*: Limba nouălor cărți bisericești. Sibiu 1905. Ziaristica bisericească la Români. Sibiu 1910 (Tip. Arh.). Necesitatea revizuirii radicale a situației confesiunilor din Transilvania. Cluj 1923 (Tip. Națională). După cinci ani dela Unire. De ce mergem spre dezastru. Cluj 1924 (Tip. Națională). Catolicismul unguresc în Transilvania și Politica religioasă a Statului Român. Ed. I. Cluj 1924. ed. II 1932. Inițierea Patriarhatului românesc. Cluj. 1925 (Lapkiado). In jurul catolicismului și a Unirii bisericilor. Arad („Biblioteca Semănătorul“) 1926 (Tip. dieceza-

na). O imperioasă problemă națională: Unitatea religioasă a Românilor. Beiuș 1931 (Ateneul). Un anahronism și o sfidare: Statul romano-catolic ardelean. Cluj 1931 (Ardealul). Acte și documente privitoare la Statul romano-catolic ardelean. Cluj 1933. (Tipărit ca manuscris). O grea moștenire hărăzită de ultimele guvernări. Acordul încheiat de guvernul Iorga cu Ungurii iredentiști din Ardeal și menținut de guvernul Vaida. Buc. 1933 (Universul). Catholicismul unguresc în Transilvania și politica religioasă a Statului român. Cluj 1922 (Ardealul). Doi uzurpartori ai drepturilor regelui României și ai Universității din Cluj: Sfântul Scaun dela Roma și Statul romano-catolic ardelean. Cluj 1934 (Ardealul). Acțiunea catholicismului unguresc și a Sfântului Scaun în România întregită. Cluj 1934 (Ardealul). Nulitatea Concordatului între România și Sfântul Scaun. Cluj 1935 (Ardealul). Pe urmele împăratului Constantin cel mare, Brașov, 1936 (Unirea). Ordinul canonic premonstratens din România. București 1937 (Universul). Sfintii unguri în România, București 1937 (Universul). Revizionismul românesc ca răspuns la provo-

cările revizionismului unguresc, București 1937 (Cartea românească), Ordinul Franciscanilor conventuali („*Minorității*“) din Transilvania, 2 volume, București, 1927, (Universul).

IV. *Scrieri privitoare la „Astra“*. Chestiunea concentrării profesoriilor români sub scutul „Asociațiunii“. Sibiu 1913 (Tip. Arh.). Chestiunea manualelor în școalele noastre secundare. Sibiu 1915 (Tip. Arh.). Raport către ședința plenară a Secției școlare a Asociațiunii ținută în Sibiu la 30 Iulie 1934. Sibiu (Tip. Arh.). Evoluția istorică a Secțiunilor literare și științifice ale Astrei. Sibiu 1935 (Asociațiunea). Dare de seamă despre activitatea Secției școlare în anul 1924—25. Cluj 1925 (în colaborare). (Tip. Națională). Dare de seamă a Comisariatului General al Astrei pentru Basarabia către Adunarea Generală din Zălau. 12—14 Septembrie 1936. Chișinău 1926. Dare de seamă despre activitatea Astrei basarabene în cel dintâi an de activitate a ei — 1926—27 — făcută Adunării generale de constituire, ținută la 23 Octombrie 1927. Chișinău 1927.

V. *Scrieri referitoare la Basarabia*: Sărbătoarea Basarabiei: Deschiderea Sfatului Țării. Chișinău 1917 (Soc. culturală). Deșteptarea Moldovenilor de peste Nistru: Congresul dela Tiraspol. Chișinău 1917 (Soc. culturală). Instrucție pentru școalele începătoare moldovenești din Basarabia. Chișinău 1917 (Soc. culturală). Instrucție și program de învățământ pentru școalele cu două clase din Basarabia. Chișinău 1917. (Soc. culturală). Călătorind prin Basarabia. Impresiile unui Român ardelean. Chișinău 1923. (Tip. eparhială). Cum s'a făcut Unirea Basarabiei. Sibiu 1925 (Tip. Arh.). Cu gândul la Basarabia. Arad 1926. (Libr. diecezană). Dela Basarabia rusească la Basarabia românească. Cluj 1926. vol. I. (Datina Românească). Câteva cuvinte însoțite de întrebări către Consiliile comunale din județul Orhei. Chișinău 1926. A cincea Universitate a României: Universitatea din Chișinău. Chișinău 1927 (Cartea Românească). O Academie militantă a Basarabiei. Chișinău 1927 (Cartea Românească). Cuvinte către tineretul intelectual basarabean. Chișinău 1927 (Cartea Românească). Trei ani pe frontul basarabean. Chișinău 1927

(Cartea Românească). Câteva cuvinte către domnii membri ai Consiliului județean și ai Consiliilor comunale din județul Orhei. Chișinău 1927. Ardealul în Basarabia. Cluj 1928 (Ardealul). Basarabia în statistica Universității din Iași. București 1932 (Tip. Națională).

VI. *Istoria literară*: Contribuțiuni la istoria poeziei noastre populare și culte. București 1934 (Impr. Statului).

VII. *Publicații periodice*: Școala moldovenească, revistă pedagogică. Chișinău 1 Iunie—31 Decembrie 1917 (Tip. Românească). Ardealul, gazetă națională Chișinău 1 Octombrie—22 Ianuarie 1918. România Nouă. Chișinău 1918, 1926—1927. Cuvântul Moldovenesc, gazetă săptămânală. Chișinău 1926—1927. Biblioteca Astrei basarabene. Chișinău 1927, 12 numere.

* * *

Când ai în față cele 80 publicațiuni mai voluminoase ale profesorului Ghibu — așa dar; făcând abstracție de articolele de ziar, ș. a. — din care se lămurește opera autorului, stai la îndoială, din capul locului că este oare cu putință să spun ceeace ar fi de spus, despre

el, în spațiul restrâns care ne stă la dispoziție. Pentru a nu ne restrânge la generalități, trebuie să grupăm opera sa în mai multe capitole, conform valorii ei și să ne mărginim numai la tratarea celor mai importante lucrări. Fiind însă vorba de pedagog, se impun desigur, în primul rând lucrările pedagogice, care vin așezate înaintea lucrărilor canonice sau a acelorora cu conținut cultural-național. Ar însemna însă că, lăsând cu totul la o parte ultimele grupe, să facem numai un portret parțial al luptătorului care ne preocupă aici. De aceea cred, că pentru a putea discuta în modul cel mai fericit tema propusă și pentru a putea aprecia personalitatea însăși a autorului, trebuie să tratez opera pedagogică a profesorului Ghibu ceva mai dezvoltat, împărțită în: opere de metodică și de organizare, lucrări de istorie școlară și lucrări polemice, iar celelalte domenii ale activității sale — drept bisericesc și cultura poporului — să le schițez numai, rezervându-mi dreptul, ca mai târziu, în alte cadre, să tratez și publicațiunile canonice și ideile și luptele lui Ghibu.

Cum însă Ghibu, propriuzis în toate lucrările sale are o poziție de

luptă și cum întreaga lui operă să resimte de legăturile istorice pe care le face, numai plusul de conținut metodic, istoric sau polemic din cuprinsul lucrărilor pedagogice va putea determina încadrarea uneia sau altele dintre cărți în una sau în altă din grupele fixate mai sus.

LUCRĂRI PEDAGOGICE

1. *Scrieri despre probleme metodice și de organizare.* Prima lucrare mai mare a lui Ghibu: „O călătorie în Alsacia-Lorena — Țara și școlile ei“ nu este propriu-zis decât o lucrare preliminară la teza sa de doctorat, care avea să apară în anul următor. Pe Ghibu îl interesa situația Alsaciei-Lorena aparținătoare pe atunci Imperiului German, pentru că ea îi amintea propria sa patrie. Insuși faptul că copiii din Lorena trebuiau să învețe două limbi străine, — căci acasă ei vorbeau mai mult în dialect, iar la școală trebuiau să învețe franceză și nemțește, — îl făcea pe Ghibu să-și aducă aminte de stările din Ardeal (pg. 23). „Pe bază de cercetări personale, Ghibu ajunge la convingerea că este cu totul absurdă predarea limbii germane în grădinile de

atentat la adresa umanității. Ea este potrivnică eticei și psihologiei și nu poate fi privită decât ca o mare nedreptate". (pag. 37—38).

Ghibu este de părerea, că o limbă străină nu poate fi învățată decât după ce este bine întemeiată în limba maternă, nu înainte (pag. 44). La lupta în contra utracvismului în școlile primare care, de fapt, este tema principală a acestei scrieri, sunt aduse numai exemple concludente din Alsacia și Ungaria, pe care Ghibu le cunoștea din proprie experiență. (pag. 53 și urm.). El susține între altele: „exagerarea concepției maghiare pretinde ca toate popoarele Ungariei să învețe, în toate școalele lor, numai istoria îndepărtată a ungarilor și să negligeze cu desăvârșire istoria propriei lor glii. Ori, un astfel de învățământ este „fundamental greșit“. (pag. 68). „Același principiu exclude în învățământul geografic punctul de vedere etnografic și impune pe cel politic, ca pe cel singur îndreptătit, — un lucru direct contrar pedagogiei“, (pag. 68). Rezultatele utracvismului? Neposedarea nici a limbii materne, nici a celei de stat. (pag. 74), simplă memorizare (pag. 70), vătămarea sufletului poporu-

lui (pag. 81), demoralizare, (pag. 82), și nașterea unei respingătoare clase de renegați, (pag. 83).

În partea a doua lucrării este combătut în mod special Utracvismul din Ungaria. Revolta hotărâtă în contra nedreptății la care este supus poporul său, apare din fiecare rând al acestei părți. (pag. 87 și urmă).

În partea a 3-a aduce considerațiuni finale asupra temei „Limba de stat și limba populară“. Aici ajunge Ghibu la următoarele concluziuni: „dacă suntem de acord că limba statului și patriotismul nu sunt identice, și dacă recunoaștem că posesiunea unei limbi streine nu însemnează neapărat o cultură mai înaltă limbii streine îi revine o singură valoare indiscutabilă și adevărată, valoarea practică“ (pag. 121). Dat fiind că Ghibu pretinde ca funcționarii publici să-și însusească ei limba poporului, (pag. 122) el omite să spună că este de ajuns dacă limba oficială se predă în școlile primare ca obiect facultativ de învățământ.

Această lucrare a lui Ghibu, cu toate că a pornit dintr-o poziție de luptă a românismului contra tendințelor de maghiarizare, rămâne

de o valoare permanentă. După cât știu, ea este încă și astăzi lucrarea dăătoare de ton în ce privește problema utracvismului. În același sens este orientat Ghibu și 'n broșura „Portrete pedagogice“ (pag. 18), unde tratarea lui Herbart îi dă ocazia să lupte în contra bilinquismului.

Scrierile lui Ghibu de după întoarcerea în patrie țin seama de cerințele cotidiene ale școalelor inspectate de el. Pentru a putea asigura existența pe mai departe a școalelor românești atât de greu lovite de legea școlară a lui Apponyi, trebuia să se dea o mulțime de imbolduri și dispoziții. În lucrarea sa „Câteva probleme ale școalei românești din Ardeal“ — cași în alte lucrări ale lui Ghibu, apărute sub pseudonim — se discută, cu multă dragoste pentru chestiune și dintr'o apropiată cunoaștere a situației, o serie de chestiuni arzătoare (stabilirea salariilor, inspecții corespunzătoare, cursuri de vară pentru învățători, respectarea limbii materne, chestiuni de manuale didactice, rapoarte anuale, biblioteci pedagogice ș. a.). Din același imbold scoate Ghibu și un „Catalog al cărților pe-

dagogice românești al Librăriei arhidiecezane“.

Tratării problemelor pur pedagogice se consacră Ghibu în lucrarea „Despre educație“. Aici este vorba despre un extras din „Indreptarul metodic“ la programa analitică pe care o scoate în 1911 Consistorul Mitropolitan din Ardeal. Este semnificativ pentru cinstea de care s'a bucurat tânărul doctor dela Jena, faptul că lui i s'a încredințat elaborarea părți celei mai importante a Indreptarului. Ca conținut lucrarea cuprinde elementele pedagogiei generale, unde Ghibu apare ca un Herbartian independent, de coloratură Reiniană. Mai întâiu, autorul tratează despre educația morală, pe care o vede clădită puternic pe baze religioase, pentru ca apoi să intre în tratarea educației spirituale, estetice, fizice și practice. În a doua parte se tratează chestiuni de disciplină și organizare a învățământului. Scrisoarea e, după cum spune însuși autorul în introducere (pg. 4), lucrată pe baza dispozițiilor Programei analitice a statului, totuși în alt spirit, multe părți cu totul independent de acea Programă, cu considerarea celor mai noi rezultate ale pedagogiei și a cerințelor actuale

ale școalei. Aceasta este cea mai interesantă lucrare a lui Ghibu, în ce privește metoda; aici luptătorul stă în umbră, iar pedagogul, din contra, în planul întâiu, — un pedagog care mereu se arată ca un elev al lui Rein. Se poate observa poziția sa față de concentrațiune, de învățământul educativ, de recompense ș. a. (pp. 59 ș. a.).

Un material foarte interesant aduce și „Anuarul pedagogic“. Mai întâiu Ghibu lasă să vorbească importanți pedagogi germani (Rein, Natorp, Förster) prin fragmente traduse de el — Ghibu este un mare talent lingvistic și posedă un mare număr de limbi — și aduce apoi, sub titlul „Oameni și idei“ păreri personale asupra lui Rousseau, Herbart, Rein, Iorga, Stroescu, asupra studiilor pedagogice din România, a naționalizării învățământului românesc în Bucovina, asupra popoarelor cu două limbi, și asupra puterii educative a istoriei și geografiei locale. Ia poziție și contra legii lui Apponyi. În încheiere discută asupra conferințelor învățăto-rești, a activității extrașcolare, a învățătorilor, asupra cursurilor de a nalfabeți și a altor chestiuni actuale; și ia atitudine și față de legis-

lația școlară. Trebuie să regretăm, că acest Anuar din 1913, care a fost mai mult decât spune titlul lui, n'a mai apărut în continuare.

Din activitatea de inspector școlar s'au născut lucrări ca „Chestiunea manualelor în școlile noastre secundare“, „Conferințele învățătorilor“, „Câteva circulări și instrucțiuni date de Consistoriul arhidiecezei ortodoxe române din Transilvania în anii 1910—1912“. Ca președinte al Secției școlare a „Asociațiunii“ a luat Ghibu și din această situație poziție față de problemele școlare. Să ne referim numai asupra „Raportului“ său și asupra străduinței sale de-a uni pe toți profesorii români sub scutul „Asociațiunii“.

Și șederea în Basarabia i-a dat lui Ghibu ocazia să trateze chestiuni de metodă și organizare, ca în „Instrucție“ și în „Instrucție și program de învățământ“. Și revista scoasă de el „Școala moldovenească“ aduce o mulțime de chestiuni discutate până aici de Ghibu. Trebuie amintit că Ghibu, a dorit a „A cincea uinversitate“ pentru Basarabia.

SCRIERI RELATIVE LA ISTORIA INVĂȚĂMÂNTULUI.

Lupta națională l-a determinat pe Ghibu să se ocupe și de chestiuni istorice. Astfel i s'a impus spre tratare, mai ales probleme de istorie bisericească și școlară. Acestea erau terenurile cari permiteau evidențierea activității și influenței celor două hotărîtoare instituții de cultură ale poporului român din Ardeal.

Încă la 1910 scoate Ghibu o lucrare asupra „Ziaristiceii bisericești“ (1839—1910). Această lucrare aparține întratăta domeniului instrucției, întrucât Ghibu însuși spune că, în „Transilvania biserica are sub aripile sale și școala“. (pag. 4).

Dintre revistele tratate în această lucrare, (pp. 102, 63, 107, 112, 123), unele dovedesc prin însuși titlul lor legătura cu biserica, astfel: Foaia bisericească și școlară, Biserica și școala, Amvonul și școala, Școala și biserica. Stima sa pentru Iorga și-o exprimă Ghibu într'o broșură „Iorga ca educator“. Scrierea este demnă de amintit și din motivul că ea e o dovadă despre legăturile spirituale dintre pedagogii

cari trăiau în acea vreme în țări despărțite unele de altele.

Dintre lucrările de istorie școlară, în care polemica stă puțin mai înapoi, trebuiesc înainte de toate amintite încă două scrieri principale: „Viața și organizația bisericească și școlară în Transilvania și Ungaria“ și „Școala românească din Transilvania și Ungaria — dezvoltarea ei istorică și situația ei actuală”.

Prima lucrare nu mai are astăzi decât o valoare istorică, întrucât raporturile descrise acolo s'au schimbat fundamental; în timpul apariției ea a avut o deosebită importanță, prin faptul că „dădea pentru prima oară publicului românesc o icoană a celor două instituțiuni puternice din Ungaria, cari sunt: biserica și școala“ (pg. XI). Și biserica noastră evanghelică este descrisă, însă pe scurt (pg. 97—99).

Nu vreau să dăm uitării vorbele pline de recunoștință ale lui Ghibu despre școlile confesionale. Ghibu spune: „Prin aceste școli, confesiunile **contribue în mod efectiv** la opera de consolidare a Statului. Pe de altă parte, Statul își asigură în ele punctele sale de vedere aproape ca și în școlile susținute de el, așa că școlile confesionale sunt un spri-

jin pozitiv pentru Stat. Incetarea lor nu numai că ar slăbi Statul, ci ar putea provoca eventual chiar și o revoluție în teritoriile românești, săsești, slovăcești și sârbești, ba ar putea provoca și intervenția unor state străine în afacerile interne ale Ungariei". (pg. 200).

Cea de-a doua lucrare tratează dezvoltarea grădiniilor de copii românești, instrucția școlilor primare, secundare, profesionale și superioare și descrie situația lor de atunci (1915), cu care ocazie iarăși se dă pe față „cum se ivise după sovinișmul nemțesc, șovinismul unguresc, înainte ca spiritul românesc, biruitor pe alte terene, să fi pus stăpânire și pe școală“.

Cine dorește să cunoască legislația școlară maghiară din 1879—1918, și cine vrea să afle cum se oglindește aceasta în capul și în inima unui pedagog român, trebuie să citească această scriere: el va urmări cu o atenție deosebită frazele scrise cu sânge și chiar cuvintelor de încheiere nu le va refuza adeziunea: „In înseși școalele noastre confesionale ni se cere să dăm mai întâi educație ungurească și numai după aceea, în rândul al doilea, educație religioasă, ceea ce este din

punct de vedere confesional și din punct de vedere pedagogic cel puțin un paradox. În acest chip școala se abate cu totul dela problema ei, care e: să crească pe fiecare popor conform firei lui și spre destinația lui”.. (pg. 100).

Cu problema învățământului din capitala Ungariei se ocupă două alte scrieri, pe care nu le putem decât aminti aici. „Școala românească din Pesta” și „Învățământul în Budapesta”. Din contra, trebuie să amintim cu deosebită atenție, una dintre cele mai profunde scrieri științifice a lui Ghibu, lucrarea: „Din istoria literaturii didactice românești”. Lucrarea tratează în trei volume: Bucoavnele (Abecedare, cu o puternică notă religioasă), Abecedarele și Crățile de cetire, care erau întrebuintate în școalele românești din Ardeal. Este vorba aici despre o scriere fundamentală, care tratează o ramură nestudiată până aci a literaturii românești și care este lucrată în formă științifică, — cu 43 ilustrațiuni. Pentru noi, Sașii, este interesant faptul relevat de autor că „cele mai multe și mai importante Bucoavne românești au apărut în Transilvania. (pg. 2, 3).

Este apoi surprinzător numărul

mare de tipografii săsești care au conlucrat la dezvoltarea Bucovinilor. De sigur, că prin aceasta, cărțile românești de școală — căci Sașii n'au luat parte numai la tipărirea lor — au suferit o puternică influență — în schimb s'a ținut mereu prezentă, tocmai pe această cale, legătura cu Apusul. Un succes deosebit al acestei cercetări a lui Ghibu, este arătarea, că „Povățuitorul“ atribuit până atunci lui Gh. Lazăr nu pornește deloc dela el. (pg. 97). Deasemenea vreau să relev pentru încadrarea lui Ghibu într'o școală pedagogică și importanța polemică dusă de el în contra principiului istorico-cultural al lui Ziller și fixarea lui pentru principiul național al lui Rein, în cadrele școlii Herbartiene. (pg. 343).

O dizertație interesantă în special pentru foștii auditori ai Universității din Cluj, aduce interesanta lucrare festivă: „Universitatea românească a Daciei Superioare“. Perspectiva istorică merge înapoi până la prima Universitate din Ardeal de sub Șt. Báthory (1551—1605) și se ocupă între altele și cu Academia de Drept din Sibiu.

„Portretele pedagogice“ tratează, din punct de vedere național-cultu-

ral atât de caracteristic pentru Ghibu, pe: Rousseau, Herbart, Rein, Meumann, Regina Elisabeta, Lazăr, Haret, I. M. Moldovan, Onițiu, G. Trifu, A. Bratu. Rousseau îi dă certitudinea, că sunt drepte vederile sale în lupta dusă pentru apărarea limbii materne în școală; (pg. 11). Herbart este luat în considerație atunci, când se duce lupta în contra influenței Statului asupra educației; (pg. 13, 14, 18); dela Rein citează între altele fraza care spune, că istoria arată, că niciodată vreun popor care a purtat în pieptul său două suflete, n'a putut să săvârșească fapte mari în domeniul realizărilor sufletești. (pg. 22). Inșă și la pedagogii români, partea care-l interesează mai mult pe Ghibu este aceea a atitudinii lor naționale.

Relațiile dintre pedagogia italiană și cea românească le arată Ghibu în prefața „Giuseppe Lombardo-Radice: Pagini biografice“.

3. *Scrieri polemice.* Ghibu este neobosit în realizarea gândurilor sale pe cale de luptă. Convins că nu se poate ajunge un scop decât atunci când nu lași cauza din mână, el mereu aduce, în diferite variațiuni, aceeași temă care-l frământă. Tema lui dinainte de 1918 a fost

însă pentru el lupta pentru școala românească. Ea i-a servit la o serie întreagă de scrieri.

Încă din 1910, când apare la Vălenii de Munte lucrarea: „Pentru școala românească din Ardeal“, se agită el pentru acest important mijloc de existență națională. Starea școlii românești este aici serios analizată, și mai ales, pentru un apel la o poziție solidă în contra asuprii poporului românesc, analizează el efectele triste ale legii Apponyi. Tristele împrejurări ale școlii și dascălilor în județele cu totul românești Hunedoara și Sălaj sunt descrise, documentat. Cine vrea să cunoască munca „națională“ a unui inspector școlar ungar, în ținuturile românești, și iarăși, cine vrea să vadă cum poate să provoace un astfel de brutal șovinism, acela să citească această scriere!

Tot mereu este preocupat Ghibu de aflarea mijloacelor de existență a școlii, cum s'ar putea asigura viitorul școlii românești și a căilor prin care să poată câștiga, în împrejurări atât de grele, cât mai sigure rezultate pentru instrucție. Când Ghibu trăia în București, unde nu exista un pericol al maghiaririi pentru școlile românești, el

vede un pericol național în școalele germane de acolo. Lucrarea sa „Școalele germane din România — o primejdie națională“, scrisă în anul de frământări 1916, este una dintre cele mai aspre scrieri polemice ale lui Ghibu, care rămâne totuși științifică. În introducere Ghibu scrie: „Sunt convins că nici chiar cetitorii germani ai acestei lucrări nu-i vor putea contesta caracterul științific și riguros obiectiv. Că, asupra punctului de vedere nu vom putea conveni, aceasta se înțelege dela sine“ (p. 3—4). Acest punct de vedere este strict românesc, fără să fie antigerman: „Faptul că scriitorul acestor rânduri — zice Ghibu — și-a făcut partea cea mai însemnată a studiilor sale în Germania, a cărei cultură o apreciază din toată inima și căreia are să-i mulțumească foarte mult, îl va scuti de acuzația că ar fi un dușman al Germanilor și că ar fi pornit împotriva lor“. (p. 7). Pentru a evita o neînțelegere, trebuie amintit că nu este vorba în această lucrare de școalele noastre confesionale germane, ci de școalele germane întreținute și atârnațoare de Statul german. „Nu mai avem a face aci cu Sașii pacinici și liniștiți...,

ci cu Germanii, cari vin aici ca agenți ai mării și puternicei lor împărății“ (p. 33). Aceste școale germane în România — care după datele lui Ghibu nu erau cercetate decât de 7,3% copii de-ai Germanilor din imperiu — îi apăreau lui, nu ca „școale de cultură umană idealistă, ci ca cetăți de cucerire și ca atare — zice Ghibu — cel mai elementar simț de conservare ne dictează o reacțiune hotărâtă împotriva lor“ (p. 181). Este interesant, că toate mijloacele de apărare propuse de Ghibu (p. 182), referindu-se și la Haret (p. 133), se găsesc realizate în legea de astăzi a învățământului particular.

O a treia grupă de scrieri polemice se referă la structura Universității din Cluj și a institutelor sale de educație. (Universitatea din Cluj. După cinci ani... Universitatea rom... În jurul preluării). Ghibu e în mod deosebit chemat să scrie asupra acestor chestiuni, deoarece el este acela care a preluat Universitatea dela ultimul ei rector ungar, Ștefan Schneller, și care a stat în mijlocul tuturor acestor discuții și ca conducător al „Collegiului latin“ — acel Tanitokháza de altădată. — Lucrările din această categorie sunt

de-o mare valoare istorică.

Trebue să renunțăm de-a intra în detalii, totuși dorim să mai amintim încă o grupă de scrieri polemice bazate pe teme statistice. În scrierea: „Basarabia în statistica Universității din Iași“, ne atrage atențiunea asupra neliniștitoarei majorități a studenților evrei (25% mai mult decât Românii). Într'o altă lucrare a sa Ghibu supune unei critici radicale prima statistică a învățământului din România Mare.

LUCRĂRI DE DREPT BISERICESC

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Este, desigur, imposibil de-a trata aici critic, sau chiar numai de-a expune în mod amănunțit lucrările de drept bisericesc ale lui Ghibu, care cuprind mii de pagini. Oricum, nu va fi de prisos și nici nu ar fi posibil de ignorat problemele pe care le tratează ele.

Mai întâiu, lupta în contra Statului romano-catolic ardelean! Încă din 1923, prin lucrarea sa „Necesitatea revizuirii radicale a situației confesiunilor din Transilvania” Ghibu ia atitudine contra acestei probleme. În 1924 atacă din nou chestiunea, în scrierea „Catholicismul unguresc în Transilvania și politi-

ca religioasă a Statului Român“, fără însă să ajungă la scopul propus. De aceea scoate el în 1931 o lucrare mai dezvoltată, cu multe documente: „Un anahronism și o sfidare: Statul romano-catolic ardelean“, care culminează în propunerea de-a desființa imediat Statusul catolic, el neavând nicio bază juridică și canonică și constituind pentru stat o organizație nespus de periculoasă, iar bunurile acestuia să fie predate Statului român. După mai multe lucrări documentate, (vezi bibliografia, partea III-a) apare în 1934 o lucrare de peste 1000 de pagini cu același subiect, sub titlul: „Acțiunea catolicismului unguresc și a Sfântului Scaun în România întregită“ concepută ca un raport adresat, direct Regelui. Cât de fundamental a strâns Ghibu tot materialul luat în considerație, se poate vedea și din aceea, că s'a referit și la lucrările săsești (Brandsch: Grundriss eines heimischen Kirchenrechtes) (p. LXI, LXXXVII).

Problema pusă aici este într-adevăr și o problemă școlară, întrucât Ghibu este de părerea că cea mai mare parte din bunurile Statului romano-catolic ar fi proprietatea Universității din Cluj.

Cea de-a doua problemă de drept bisericesc, care preocupă pe Ghibu și care este, cu prima, în mai multe direcții în legătură, atinge Concordatul încheiat de Statul român cu Roma, atacat de Ghibu în mod hotărât, din cauza prejudiciilor pe care le aduce Statului.

Cea de-a treia problemă tratează unirea religioasă a tuturor Românilor. Este ușor de înțeles că acum, după realizarea unirii politice, lasă o dureroasă impresie despărțirea Românilor din punctul de vedere religios și faptul că sunt două biserici naționale românești. Ghibu lucrează neclintit la această problemă, convins fiind, că mai întâi trebuie realizată o unire a bisericilor românești, fără învinși și învingători, și numai după aceea să se treacă la o colaborare, respectiv la unirea religioasă a Apusului cu Răsăritul.

SCIERI NAȚIONAL-CULTURALE.

Sub acest titlu am putea strânge înaintea de toate acea activitate literară a lui Ghibu, care se ocupă cu deșteptarea națională a Basarabiei. Aceste lucruri atât de importante,

desigur că nu vor putea fi trecute cu vederea la scrierea istoriei Basarabiei, aici însă, unde nu se tratează decât despre pedagogul Ghibu, ele nu pot fi înșirate și discutate punct de punct. Trebuie, însă să amintim aici, că în aceste lucrări se evidențiază din nou excepționalul talent al autorului pentru pedagogia militantă.

Totuși, trebuie încă amintite, două domenii în care a lucrat Ghibu, chiar și dacă a făcut-o aceasta incidental. Unul este acela de istorie literară, celălalt cel curat social. Primei grupe aparțin dintre lucrările sale, scrierea: „Evoluția istorică a secțiunilor literare și științifice ale Astrei“, și publicarea cântecelor românești (Contribuțiuni...) pe care le-a descoperit într'un volum din biblioteca liceului sășesc din Sighișoara, iar celei de-a doua o scriere despre protecția copiilor. (Pentru protecția copiilor...).

* * *

De încheiere, dorim să amintim că noi am vrut să tratăm pe Ghibu ca pedagog. Noi am văzut, cum el, un elev de-al lui Rein (Cercetări... p. 72) și un discipol de-al lui Haret (Portrete pedagogice... p. 53), însă

liber de legături cari să-l apese în jos și stăpân nestingherit și în ce privește treptele formale, își merge drumul său (Cercetări... p. 73), nu ca un reprezentant al vre-unui partid, ci ca un reprezentant înăscut al politicii naționale seculare a întregului neam românesc din Transilvania (Universitatea... p. 29); ca un om plin de inițiative îndrăznețe — cum însuși se exprimă — (In jurul preluării... p. 16), și, prin aceasta, amestecat în lupte permanente. Cu toate acestea el își urmează senin calea, lucrând mereu științific, interesat fiind artistic, religios și social, mereu activând în mijlocul poporului și pentru popor, pentru că el este convins, că „un dascăl care s'a înstrăinat de mișcarea politică, socială, științifică, religioasă și artistică a neamului său, este un om mort sau un nedascăl“. (După cinci ani... p. 147).

. Și Ghibu este viu, — și este un dascăl.

